

Speech Pia Dijkstra
Herdenking NM Oranjehotel
Zaterdag 19 september 2026

Dames en heren, beste aanwezigen,

Vandaag komen we hier voor de 81ste keer samen.

Een indrukwekkend getal.

Al 81 jaar wordt op deze plek stilgestaan bij de mensen die hier in het Oranjehotel tijdens de Tweede Wereldoorlog gevangen hebben gezeten. Mensen die hun vrijheid verloren omdat zij zich verzetten tegen een regime dat vrijheid, recht en menselijkheid met voeten trad.

Dat wij hier, 81 jaar later, nog altijd samenkomen, is niet vanzelfsprekend.

En juist daarom heet ik u vandaag van harte welkom.

In het bijzonder de oud-gevangenen en de nabestaanden van hen die hier gevangen hebben gezeten.

Ook onze sprekers van vandaag, Jaïr Stranders en Thom van Campen, heet ik van harte welkom.

==

Als we vandaag om ons heen kijken, zien we een monument.

Maar voor de mensen die hier vlak na de oorlog voor het eerst bijeenkwamen, was dit in de eerste plaats een plek vol herinneringen.

Op 5 oktober 1946 kwamen oud-gevangenen hier voor het eerst na de oorlog samen.

Een reünie.

Mensen die elkaar terugzagen, ervaringen deelden die voor buitenstaanders nauwelijks voorstelbaar waren, en degenen herdachten die niet waren teruggekeerd.

Het was een bijeenkomst van mensen die wisten wat het betekende om hier gevangen te zitten.

En misschien ligt daar wel de oorsprong van de bijzondere betekenis van deze herdenking.

Het begon niet met een monument.

Het begon met mensen.

Met mensen die vonden dat wat hier was gebeurd niet mocht verdwijnen uit het geheugen.

Een paar maanden eerder was al besloten dat één van de cellen als monument behouden moest blijven.

Het werd Cel 601.

Een kleine cel, die uitgroeide tot een groot symbool.

Een symbool voor de duizenden mensen die hier gevangen hebben gezeten.

Een symbool voor hun angst en onzekerheid.

Maar ook voor hun moed, hun veerkracht en hun verlangen naar vrijheid.

De tekst op de buitenmuur naast het Poortje vat die gedachte krachtig samen:

*“Gedenk hun laatste gang door de lage poort,
hun leven voor vrijheid en recht gegeven.
Zet hun strijd voort.”*

Die woorden klinken vandaag, 81 jaar na de eerste herdenking, nog altijd actueel.

==

De eerste herdenking in 1946 was meer dan een herdenking.

Het was ook een poging om vast te houden aan wat anders verloren zou gaan.

Een herinnering aan wat hier was gebeurd.

Aan de namen.

Aan de verhalen.

En aan de mensen achter die verhalen.

In de loop van de jaren zijn steeds meer van die verhalen bekend geworden.

Niet alleen de verhalen van bekende verzetsmensen, maar ook die van vrouwen, jongeren en van mensen die om heel verschillende redenen hier gevangen zaten.

Dat maakt het verhaal van het Oranjehotel groter.

En menselijker.

Het herinnert ons eraan dat geschiedenis uiteindelijk altijd over mensen gaat.

Mensen zoals wij.

Mensen met hun eigen levens, hun eigen overtuigingen en hun eigen zorgen.

En mensen die, net als wij, verlangden naar een leven in vrijheid.

Vandaag zijn er nog oud-gevangenen bij ons die dit verleden zelf hebben meegemaakt.

Bertie Icke-Hennipman, die hier als vierjarige gevangen zat.

Ernst van Gelderen, die destijds drie jaar oud was.

En Chris Heijer, die als tienjarige jongen bij de eerste herdenking aanwezig was.

Hun aanwezigheid vandaag is als een brug naar het verleden.

Als een verbinding tussen toen en nu.

==

Datzelfde geldt voor de muziek, die ook bij de eerste herdenking werd gespeeld.

Muziek die troost bood en hoop gaf, zoals *Ase's Tod* van Grieg.

In 1946 werd dit stuk gespeeld door de Postfanfare.

Zo dadelijk uitgevoerd door een koperkwintet van het Residentie Orkest.

Dezelfde klanken van toen klinken vandaag opnieuw.

==

En misschien is dat precies wat een herdenking doet.

Ze brengt het verleden naar het heden.

Want naarmate de Tweede Wereldoorlog steeds verder achter ons komt te liggen, verandert ook onze verhouding tot dat verleden.

Steeds minder mensen hebben de Tweede Wereldoorlog zelf meegemaakt.

Steeds meer moeten we het hebben van verhalen, herinneringen en plekken als deze.

Daarom is het Oranjehotel vandaag niet alleen een plek om terug te kijken.

Het is ook een plek die ons iets vraagt.

Om wakker te blijven.

Om vrijheid niet als vanzelfsprekend te beschouwen.

En dat laatste is misschien wel moeilijker dan het klinkt.

En met die gedachte geef ik graag het woord aan Jair Stranders, voorzitter van Comité Herdenking Februaristaking 1941 en artistiek directeur Theater Na de Dam.

Hij zal dit jaar de herdenkingsrede uitspreken.

Ook vandaag willen we de betekenis van deze plek verbinden met de samenleving waarin wij leven. Daarom is het belangrijk om niet alleen terug te kijken, maar ook stil te staan bij de democratie en de rechtsstaat die ons beschermen tegen willekeur en onderdrukking.

In het verleden zaten verschillende oud-Kamervoorzitters in het bestuur van de Stichting Oranjehotel. Vrijwel elk jaar waren de zittende Kamervoorzitters hier aanwezig.

Nooit eerder echter richtte een zittende Kamervoorzitter het woord tot ons tijdens de herdenking.

We zijn daarom bijzonder verheugd dat Thom van Campen als voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal hier vandaag zal spreken. Graag uw aandacht.

Tijdens de eerste herdenking sprak dominee Bos, de gevangenispredikant over de ter dood veroordeelden. Hij noemde de Geuzen en de Februaristakers, de mannen van Vrij Nederland en van de Oranjewacht, van de Oranjegarde, de Ordedienst en van de Stijkelgroep.

Met name de verzetsmannen voerden in die eerste jaren de boventoon.

Pas veel later kwam er meer aandacht voor de diversiteit. Want het Oranjehotel kende ruim 25.000 gevangenen. Een dwarsdoorsnede van de samenleving.

Ook een groot aantal vrouwen zat hier gevangen en liet hun sporen na, bijvoorbeeld in gedetailleerde borduurwerken. Zoals Titia Gorter, Greet Ziegler en vele anderen dat deden. Hun borduurwerken zijn de tastbare getuigen van een leven in de cel, vaak als dierbaar bezit door nabestaanden bewaard.

We vroegen onderzoeker Adrienne Baars naar hun achtergrond en lieten kunstenaar en ontwerper Bas Kusters reflecteren op die werken.

Dat gesprek legden we vast in een korte video. Daar gaan we nu naar kijken.

Geachte aanwezigen,

Afgelopen zomer noemden lezers van *Trouw* ‘onverschilligheid’ de achtste hoofdzonde.

Dat woord raakt aan de kern van wat een herdenking als deze kan betekenen.

Want het tegenovergestelde van onverschilligheid is niet dat we allemaal voortdurend in actie moeten komen.

Het begint veel eenvoudiger.

Met aandacht.

Met luisteren.

Met de bereidheid om ons te verdiepen in wat een ander bezighoudt.

En met het lef om ons uit te spreken wanneer vrijheid, gelijkwaardigheid of rechtvaardigheid in het geding zijn.

Zoals columnist Tatjana Almulí schreef: “we kunnen allemaal iets betekenen of bijdragen aan de samenleving.

Niet om de wereld eigenhandig te redden.

Wel om er met elkaar het beste van te maken”.

Misschien is dat ook wat deze plek ons, 81 jaar na de eerste herdenking, nog steeds meegeeft.

Vrijheid begint uiteindelijk bij de bereidheid om voor elkaar op te komen.

En als we ons afvragen wat dat betekent voor de toekomst, dan komen we vanzelf uit bij de generatie die na ons komt.

Want de toekomst van de herinnering ligt uiteindelijk bij hen.

Daarom zoeken we als Nationaal Monument Oranjarahotel steeds de verbinding met jonge mensen.

Leerlingen van onze adoptieschool, het Maris College, hebben zich ook dit jaar verdiept in deze plek. Zij delen nu hun bevindingen op hun eigen manier met u, met als resultaat een video van **Tobias**, een brief van **Aileen**, straks gelezen door **Mily**, en een gedicht van **Lars**, die niet alleen leerling is van het Maris College, maar ook Jonge Stadsdichter van Den Haag.

Direct na hun bijdrage hoort u een uitvoering van de *Hymn to Freedom* van Oscar Peterson. Een oproep tot gelijkheid, hoop en broederschap.

Maar nu eerst uw aandacht voor de leerlingen van het Maris College.

We zijn aangekomen bij de onderdelen van dit programma die al sinds 1946 ongewijzigd zijn: de stille gang langs Dodencel 601 en kransleggingen.

Vandaag zetten wij deze traditie voort. Graag geef ik nu het woord aan Riekje Nieuwstraten, oud-bestuurslid van Stichting Oranjestad en ceremoniemeester.